מספר פנימי:

כנסת ישראל

יוזמות: חברי הכנסת

_____

פ//

תיקון חוק יסוד: מבקר המדינה

תיקון חוק-יסוד: מבקר המדינה		אחרי סעיף 2(ב) לחוק-יסוד: מבקר המדינה, יבוא:
	(1)	(ג) מבקר המדינה יבחן את שמירת הגופים המבוקרים על זכויות האדם המוכרות בישראל ומפורטות באמנות בינלאומיות שאושררו על ידי מדינת ישראל.

דברי הסבר

הצעת החוק נוסחה על ידי מכון זולת לשוויון וזכויות אדם.

כללי

כפי שמוסבר בדוח "דמוקרטיה לכאורה" של מכון זולת לשוויון וזכויות אדם, על פי התבחינים המקובלים על רוב החוקרים לצורך בחינת מידת הדמוקרטיות ו/או סמכותנות של משטר כלשהו, ניתן לקבוע שמודל המשטר במדינת ישראל הוא המודל ההיברידי. מאז הקמת המדינה שילב המשטר בישראל רכיבים סמכותניים ורכיבים דמוקרטיים, כאשר בתקופות שונות המשטר נטה לאחד מן הקצוות – הדמוקרטי או הסמכותני.

משטר דמוקרטי אמור לכבד ולהגן על שורה של זכויות אדם ואזרח בסיסיות. ככל שהמשטר נוטה לכיוון הסמכותני, כך גוברת הנטייה שלו להפר זכויות אדם ואזרח.

התהליכים הפוליטיים של שנות האלפיים התאפיינו במגמה של התרחקות המשטר בישראל מהקוטב הדמוקרטי, וחזרה אל פרקטיקות סמכותניות ודכאניות שאפיינו את שלטונה של מפא"י בשנות ה-50 וה-60. התבססות ההגמוניה של מפלגת שלטון יחידה בראשות נתניהו כראש ממשלה הביאה למאמץ מתמשך של החלשה ושל פירוק מנגנוני הפיקוח והבקרה על השלטון, לצד מאמצים להגבלת זכויות פוליטיות ודיכוי של שיח ביקורתי כלפי פעולות ומדיניות הממשלה.

מכון זולת ניסח 15 הצעות חוק שנועדו לעדכן ולחזק הוראות חוק קיימות כדי להתאימן למאבק בסמכותנות; מציעות לבטל חקיקה שהרעילה את השיח הפוליטי בישראל, העמיקה את השסעים בחברה הישראלית, צמצמה את המרחב הדמוקרטי ותייגה כגיס חמישי אזרחים וארגונים על בסיס השתייכותם

למיעוט הערבי או בשל דעות פוליטיות אופוזיציוניות; וכן מציעות להקנות סמכויות למבקר המדינה ולמבקרים הפנימיים לבחון את השמירה של הגופים המבוקרים על זכויות אדם, ולראשונה להקים בישראל נציבות להגנה על זכויות אדם ולעגן את מעמד מגני זכויות אדם וההגנות עליהם.

הצעות חוק אלה אינן עוסקות בהיבטים נוספים שחשובים למאבק בסמכותנות, כגון הסדרה בחוקי יסוד של הליך החקיקה והזכויות לשוויון ולחופש הביטוי, משך הכהונה הראוי של ראש הממשלה, סמכויות בתי המשפט וכלל היחסים בין מערכת המשפט לבין הרשות המחוקקת והמבצעת. זאת מאחר שכבר מקודמות יוזמות חקיקה אחרות לגבי סוגיות אלה.

הצעות החוק לא יפתרו את כלל הבעיות של המשטר במדינת ישראל, אך אם יתקבלו הן עשויות לסייע בחיזוק ההגנות על זכויות האדם והאזרח, לסייע במאבק לבלימת המגמות הסמכותניות ולהטות את המשטר ההיברידי בישראל לכיוון הדמוקרטי.

תיקון סעיף 2 בחוק יסוד: מבקר המדינה

מוצע לתקן את סעיף 2 לחוק-יסוד: מבקר המדינה, ולקבוע שמבקר המדינה יבחן גם את שמירת הגופים המבוקרים על זכויות האדם המוכרות בישראל ומפורטות באמנות בינלאומיות שאושררו על ידי מדינת ישראל. החל משנות ה-90 מבקר המדינה עוסק יותר ויותר בביקורת ובדוחות בהיבטים של זכויות אדם, אך באופן לא אחיד ושיטתי. לאור מעמדו המוסדי החשוב של מבקר המדינה, וכן מאחר שהקפדה על זכויות אדם קשורה באופן ישיר לחוקיות הפעילות של הרשויות המבוקרות, יש צורך להסדיר בחקיקה מפורשת את סמכות המבקר לעסוק בתחום זה.